Contribuţii la studiul sufixelor româneşti.

1. Un sufix ungurese în româneşte.

A trecut neobservată prezenţa suf. ung. *-ul* în rom. *lupiul* = more lupino din Anonimul Bănăţean (ed. Creţu, p. 351)[1].

Curiosul ἅπαξ, căruia, ca sens, îi corespunde normal adv. *lupeşte* sau loc. adv. *ca lupii*, e, în adevăr, un evident decalc, regional sau personal (cf. şi lat. *lupi ceu*, la Vergil, Aen., II, 355 = gr. λύκοι ὡς din Iliadă, XVI, 156), după ung. *farkasul*, „farkas módjára, farkas gyanánt" (Czuczor-Fogarasi, *A magyar nyelv szótára*, II, 611), din *farkas*, „lup" + acelaşi sufix adverbial, care se întrebuinţează obicinuit în *oláhul* s. *românul*, *franciául*, „româneşte, franţuzeşte", etc.[2].

Derivarea de la plurai se explică prin necesitatea de a evită confuzia cu forma articulată de singular (*lupul*), sau, cum îmi sugerează N. Drăganu[3], prin forma arhaică şi dialectală a însuşi sufixului, *-jul* (cf. Simonyi, *Tüzetes magyar nyelvtan*, I, 677), dacă nu chiar din Gen. latin *lupi* + suf. ung. *-ul* = *lupi* s. *lupino more*, fiind vorba de un cuvânt latino-unguresc, de care mai sânt în Anonim.

2. Încă un sufix neglijat.

E suf. rom. *-astru*, pe care monografia d-lui G. Pascu îl ignorează pur şi simplu, ca pe atâtea altele (v. DR., II, p. 786 şi urm., adăogind ocazional sufixe patronimice, ca: *-ade* din *Gheorghiade*, *-ide* din *Philippide*, *-oschi* din *Scaraoschi* = *Iskariotski* sau *Pisoschi* = *Pisovski*, *-oţchi* dintr'un *Potoţchi* = *Potocki*, etc., cum şi suf. patronimice şi toponimice, ca *-ărea* s. *-área* din *Purcărea*, *Nucărea*, *Văcarea*: n. de loc. muscelene

[1] Notăm, în treacăt, că de acest vocabular s'a ocupat şi Şeghescu (Siegescu Jozsef) în „Egyetemes Philologiai Közlöny", XXIX (1905), p. 77 sqq., emiţând ipoteze inadmisibile asupra paternităţii lui şi dând câteva excerpte cu lecturi ridicule ca: „Abuschilé — Infantium incestus [= incessus!] quadrupes" (p. 78; cf. p. 77, la fel, cu o greşeală de tipar în plus: „Abaschilé — Infantium incestus quadrupes"!).

[2] Invers s'au petrecut lucrurile în cazul hibridului *veroshatèk* din acelaşi Anonim (p. 377), unde reflexul rom. al ung *vörös*, „roşu" (cf. *varosh*, „rubeus", *ibid.*, 351), a suferit influenţa rom. *roşatec* (*roşiatic*). — Un interesant paralel ar oferi şi mr. *mintimen*, „înţelept" (P. Papahagi, *Basme aromâne*, 640), modelat, din *(cu)minte*, după un *gramén*, „nefericit, biet" (*ibid.*, 603) = ngr. γραμμένον, „destin", lit.: „scris" (şi γραπτόν); cf. şi mr. *mintiminilă*, „înţelepciune" (Dalametra).

[3] De vreun *lupiŭ* n'ar putea fi vorba.

BDD-A14710 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:54

la Codin, *Muscelul*, I, pp. 113, 119 şi 129, unde şi n. de munte *Văcăruia*)[1].

Popular-moştenit într'un cuvânt ca *fiiastru*, *-ă* = lat. *filiaster* (v. d. ex. rev. „Oltenia", I[2], p. 68), acest sufix, care se regăseşte şi'n rom. *albastru* = lat. *albaster* (cf. it. *biancastro*, fr. *blanchâtre*)[2], apare — prin filieră modernă — în neologisme ca: *poetastru*, *criticastru*, etc.[3], şi — prin substituţie — într'un *sihastru* = ἡσυχαστήρ, dacă, în acest din urmă caz, nu avem a face cu o simplă epenteză, ca în *mistreţ*, etc., sau, mai curând, cu o influenţă de analogie a lui ἡσυχαστήριον (după μοναστήριον); cf. şi vsl. *sihastrija*, „sihăstrie" = gr. ἡσυχάστρια (v. Cihac, s. v. *sehastrie*).

3. In chestia suf. -ar.

Asupra funcţiunii topice a suf.-*ar* a atras atenţia, întâiu, răposatul D. Puşchilă, în „Convorbiri Literare" din 1914, p. 662 sqq.

D. Iordan relevă ulterior acelaşi lucru (Arhiva-Iaşi, 1921, p. 259), adăugindu-i pe suf.-*aş*, cu aceeaşi funcţiune (cf. şi *ibid.*, 1922, p. 429). Pe de altă parte, în DR., I, 327, d. Puşcariu, observând că *-ar* se adauge de obiceiu la toponimicele ce cuprind un *-n-* în radical, emite ipoteza, că *-ar*, cu această funcţiune topică, n'ar fi decât o disimilaţie din obicinuitul *-an (ean)*.

In replica sa din „Arhiva" (1923, p. 104), d. I. se declară dispus să creadă mai degrabă contrarul: că *-an* ar fi secundar,

[1] Pascu (p. 149) nu cunoaşte decât n. de plantă *mielăreà*, 'agneau-chaste' < *miel*: reflex românesc al unei celebre glose greco-latine (ἁγνός = *castus*, interpretat ca: *agnus-castus*).

[2] De notat: *gălbinastru*, *gălbinast*, „păr la cal, alb prin gălbeneală" (Em. Bucuţă, *Românii dintre Vidin şi Timoc*, p. 130).

[3] Sensul e acela, peiorativ, de „cel ce face pe poetul, pe criticul", etc. („vrea-poet", „vrea-critic", ziceà Aron Densusianu, cf. fr. *soi-disant*, *prétendu*); el există, de altfel, nu numai în latineşte (*patraster*, *filiaster* „care face pe tatăl, pe fiul", la Cicero, chiar: *Fulviaster*, „cel ce imită pe Fulvius, un alter-Fulvius", ca *sullaturio*, *antonesco*, etc. — după prototipul gr. φιλιππίζειν, cu sens încă mai rău: „a servì interesele lui Filip, pentru bani"), ci şi'n greceşte, unde un πατραστήρ, μητράστειρα (care au servit de model formaţiunilor analoge) erau continuarea firească a derivatelor substantivale în - αστήρ (δικαστήρ, ἐργαστήρ, etc.) de la verbele în - άζω (cf. Bréal, *Sémantique*[2], p. 46). — De însemnat, că *vitreg* apare, sporadic, şi substantival: „denaintea luĭ Toderaşco, *vitregu*-mieu" (Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, III, 1, p. 62), — ca: *bunul* mieu.

BDD-A14710 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:54

înlocuind cu vremea pe primitivul *-ar*, oriunde dismilaţia nu se opunea la aceasta, dar, faţă de alte exemple de topice în *-ar*, care nu au în radical nici *-n-*, nici *-l-*, trebue să admitem, că cele două sufixe, *-ar* şi *-an*, sânt deosebite (cf. şi Bărbulescu, *ibid.*, 1923, p. 60 sqq.).

Astfel de exemple sânt, firește. La cele aduse de noi înşine (v. Anuariul Inst. de Ist. Naţ. din Cluj, I, 386) şi de d. Iordan (dar *Şorogarĭ* din Iaşi n'are a face cu *Şoroca* din Mehedinţi, cum crede d-sa, p. 105, fiindcă forma veche a numelui, *Ciorogari*, atestată în rev. „Ion Neculce", I, 119, arată că baza e apelativul *ciorogar*, consemnat la Anon. Băn. şi Cihac cu sensul de „sutor, cordonnier, savetier", iar în „Rev. Critică-Literară", III, 93, cu acela de „nemeş sărac, pantalonar", de unde şi n. de fam. *Ciorogariu!*[1]), se pot adăugi oricând altele (deşi d. I. e convins că le-a dat pe „toate"!): *Bercarul* (vârf în Muscel, unde şi pârâul *Berca:* Codin, *Muscelul nostru*, 90), *Luncarul* (deal, *ibid.*, 108), *Pisicari* (ibid., p. 117: după unul *Pisică?*), *Groşari* s. *Groşani* (Ştefulescu, *Tismana*, 476), *Gruiari* (idem, *Gorjul istoric şi pitoresc*, p. XX), *„Peştenaru* Simion Mengiarlâul" (idem, *Istoria Târgu-Jiiului*, 480 = S. M. din *Peşteana*, „Nisipuri", ori, cum îndreaptă errata: *Peşteraru* = din *Peştera*; cf. măn. din Muscel, Dâmboviţa, etc.), *Săcuiari*, azi Bârzeiu-de-pădure (idem, *Schitul Crasna*, 64), = *Secuiani; Câmpănari* = Moţii din Ţinutul *Câmpeni*, în graiul Mocanilor (Frâncu-Candrea, p. 64: formă interesantă şi ca diferenţiare faţă de *Câmpinean*, din *Câmpina*, „Spinoasa"); apoi: *Apostari* (cf. *Apostul*, vale doljeană, din *Apostol, Apostu*, ori *apust = opust*, la moară?), *Ceauşari* (cf. *Ceauş, Ceauşoaia*, etc.), *Ercari* (cf. *Iarca-Iarcu* şi pol. *jarka*, „noaten": vsl. *jarŭ*, „Frühjahr", rom. *iar*, „grâu-de-vară", ca n. de deal muscelean, etc.); *Fânacari* (pârâu putnean, după *Fânacu -fân?* cf. *Fânari* s. *Funari*), *Ghebari* (cătun putnean, după *Ghebu;* cf. *Gheba*, deal fălciian, *Ghiaba* prahoveană, *Ghebani, Ghebeni*, etc., din *gheb*, dar şi n. pers. *Gebhard*, ca *Bernhard* faţă de *Bârnar*, cf. *bârnar* şi *brânar*); *Şotârcari* (= *Ciotârcari*, din *Ciotârcă = ciotârcă?*), *Supănari* (cf. n. de fam. *Supan*), etc. Un *Vălari*, înţeles de d. I. ca *Văleni* (cf. *Vălenari* = *Văleneni*), poate fi, ca şi *Albinari* (Buzău, Prahova;

[1] De rectificat în acest sens şi etimologia d-lui A. Scriban (Arhiva, 1922, p. 49).

BDD-A14710 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:54

cf. *Albina*[1]), *Cremenari* (Argeş), *Fusari* sau *Gogoşari* (Vlaşca), nu numai pl. unui nume personal sau local: *Vălaru, Albinaru, Cremenaru, Fusaru, Gogoşaru* (cf. topon. *Gogoşul, Gogoşi*), ci chiar pl. apelativului respectiv: *vălar* = *vălaş*, „piuar, dârstar, învălitor (de sumane)", *albinar*, „stupar", *cremenar*, *fusar* (= fabricant de fuse), *gogoşar* (= sericicultor).

Acelaşi, de altfel, ar puteà fi şi cazul unora din celelalte exemple citate[2] — în lipsa probei documentare —, fără ca, prin aceasta, datele problemei ce ne interesează să sufere prea mult, fiindcă, în definitiv, un lucru ni se pare că se poate afirmà cu siguranţă: că nu e vorba aici de vreun sufix deosebit, ci numai de două funcţiuni deosebite ale aceluiaşi sufix, — dovadă: însuşi faptul, că şi *-aş*, dubletul său simetric în cea dintâiu funcţiune (cf. *arcar-arcaş, cizmar-cizmaş, lăutar-lăutaş, puşcar-puşcaş, răvar-răvaş*, etc.), apare, de asemenea, paralel cu *-ar* topic, şi'n cellalt ipostas (cf. *Poenaş*, s. tecucean, faţă de *Poenari, Vălenaş-Vălenar*, apoi s. dâmbovicean *Crângaşi*, etc.). Reducerea lui *-ar* la *-an*, sau vice-versa, nu ni se pare necesară.

Faptul, că suf. *-ar* nu se întâlneşte numai la radicale cu *-n-*, nu constitue însă, după părerea noastră, o dovadă hotărîtoare împotriva ipotezei d-lui Puşcariu, fiindcă e posibil ca generalizarea aceasta să fie ulterioară, având ca punct de plecare grupa în care există acea raţiune fonetică, — nu de disimilare, în sensul presupus de d-sa, ci de substituire pentru evitarea disimilaţiei, ca în cazul ipocoristicelor ruseşti, care se derivă prin suf. *-eńka* sau *-ečka*, după cum primitivele respective nu conţin sau conţin în tulpină o nasală: *Káleńka, Mašeńka, Sašeńka, Vašeńka,*

[1] In *Albeşti-de-Mur* (Prahova) avem, se pare, păstrat lat. *morus*, „Maulbeerbaum", mr. *mur* (ad Puşcariu, *Et. Wb.*, no. 1132), mai probabil decât pe *murus*, „zid" (*ibid.*, no. 1131); cf. *Vadul-Părului*, în aceeaşi comună, iar pentru factura numelui: *Ruşii-de-Vede*, etc.

[2] *Botoşariu*, n. de fam., într'un doc. de la Mateiu-Basarab (Nicolăescu-Plopşor, *Oltenia*, I, p. 2), *Botoşarul* (*ibid.*, p. 17), probabil = bulg. *botušar*, „ciobotar", e comparabil cu *Botoşan(i)*, în acelaşi chip ca şi *Mitoşariu* cu *mitocan* (de la *metoh-mitoc*). — *Ruxăndariu, Tonigar* din Stefanelli (*Doc. Câmpulung. moldovenesc*, pp. 465, 467) sânt nume personale negustoreşti, de origine levantină (it.-gr.), în care caracterul diminutiv al suf. *-ar* e tot atât de evident ca şi'n grecismul *Leondari* = λεοντάρι, „leu mic, leuţ, leuşor". — Pentru răspândirea suf. *-ar* cu accepţiunea locală, comp. încă rus. *volgar*, „der Schiffer auf der Wolga; Bewohner der Uferstrecken an der Wolga" (Pawlowsky, cf. rom. *hurlac*).

BDD-A14710 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:54

Valódeńka, faţă de *Fénečka*, *Manečka*, *Sónečka*, *Vánečka* (v. Max Vasmer, *Dissimilationsvermeidung im Russischen*, în „Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung", 51 (1923), p. 66).

Privită în cadrul acestor consideraţii, şi etimologia rom. *tâlhar*, derivat de obiceiu din ung. *tolvaj*, idem (Cihac, II, 530), apare în altă lumină.

Când avem româneşte un *tâlhiş*, „pădure", *tâlhăriş*, „pădure măruntă, tufişuri" (*Graiul nostru*, II, 211), *tâlhăreà*, „susaiu-de-pădure", „*Pernanthes muralis*" (Lex. Budan, 695), „susaiu-păduret, *Lactuca sagittata*" (Panţu), nu vedem ce motive s'ar puteà invocà pentru a despărţi pe *tâlhar* de această familie de cuvinte. Un derivat prin *-ar* din *tâlh-* ar explicà însă foarte bine numele acestui „pădurar" sui-generis[1], acestui „fiu al pădurii", cum îi zice, cu o eufemistică perifrază, T. Vârnav (*Istoria vieţii mele*, ed. Goroveiu, p. 68), pe când inversa ar fi mai greu de admis: ca celelalte forme citate să fi fost, ele, construite pe baza lui *tâlhar*.

Pentru oscilaţia, firească, între înţelesul de „sălbatec [silva!], fiară" şi „fur" a unui *tâlhăros*, ca epitet al lupului în cimilituri (v. Pascu, *Despre cimilituri*, I, 208), cf. şi breton *ki c'hoat*, „loup", litt.: „chien de bois" (*Rev. des trad. pop.*, XX, 54), ml. *forstrarius*, „lupo", litt.: „guardia forestrale" (*Arch. Romanicum*, V, 106).

Contra derivării din ungureşte pledează şi rom.-dial. *tulaĭ!* „aoleo"! „au voleur!" (cf. M. Pompiliu, în Conv. Lit., XX, 1019), arătând cum trebuià să sune în limba noastră ung. *tolvaj*, care, în orice caz, lasă neexplicată varianta uzuală în *-ar* (fiindcă analogia cu *vătraiu-vătrar* nu ajunge); iar vr. *tâlhuì*, „tâlhări", se explică tot atât de bine din acelaşi *tâlh-* (din care, cu suf. ung., şi *tâlhuşag*).

V. Bogrea.

Din nomenclatura calului.

— In legătură cu Chestionarul d-lui Puşcariu —

1. Abraş.

Cu toate distinguo-urile lui Hasdeu (*Les éléments turcs dans la langue roumaine*; cf. *Etym. Magn.*, *s. v.*), etymonul acestui cuvânt[2] e sigur: turc. *abraş*, „bariolé, (cheval) nuancé de taches blanches" (Dicţ. Acad.).

[1] Notăm ocazional sinonimele: *şumariu* (în Haţeg, din *şuma*, „dumbravă": Viciu, 81; cf. sârb. *lugar*), *gornic* (Cora Irineu, *Scrisori bănăţene*, p. 22), *bereznic*, „pădurar" (în M-ţii Sucevei, *Şezătoarea*, II, 23), *lişniţ* (Moisiu, *Ştiri nouă din Basarabia*, p. 143), — pe lângă cunoscutul *fe(r)şter*, „*Förster*" (prin ung. *festér*?).

[2] La Nicolăescu-Plopşor, *Vorbe olteneşti*, p. 10: *ibraş*, „abraş,

BDD-A14710 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:54